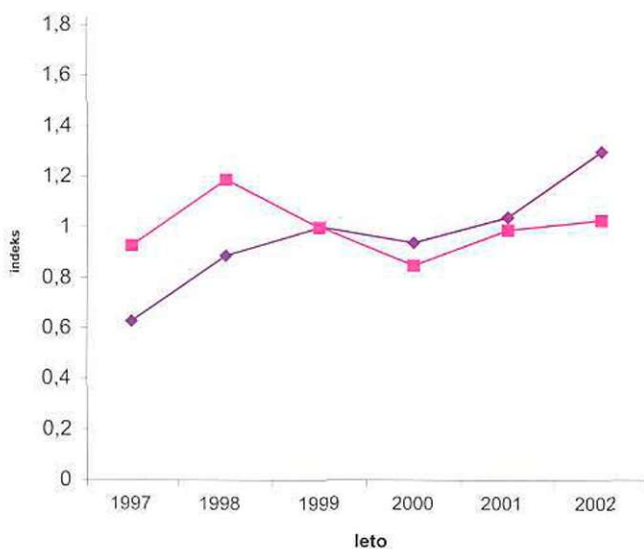

Vodne ptice v Sloveniji in januarsko štetje (IWC)

Borut Štumberger

Vodne ptice so življenjsko odvisne od mokrišč, tod se pogosto pojavljajo v velikih gostotah in so eden najbolj očitnih kazalcev bogastva in diverzitete teh produktivnih ekosistemov. Mednarodno štetje vodnih ptic - International Waterfowl Census (IWC), ki ga koordinira Wetlands International, na nacionalnem nivoju pa DOPPS omogoča spremljanje velikosti populacij vodnih ptic na osnovi stalnih štetij po vsem svetu. Pri tem ima posebno vlogo prav januarsko štetje. Z njim na osnovi kvantitativnih podatkov na severni polobli ocenjujemo velikost prezimujočih populacij posameznih vrst ptic in ugotavljamo mednarodno (npr. Ramsarska konvencija) in nacionalno pomembna mokrišča v obdobju prezimovanja. Iz naravovarstvenega vidika je štetje dejanje z mednarodno veljavo, ki temelji na objektivnih kvantitativnih kriterijih. Na osnovi rezultatov štetja lahko tudi v državnem merilu uveljavljamo zahteve po primernejši skrbi za ohranitev vodnih ptic ter varstvu in upravljanju mokrišč.

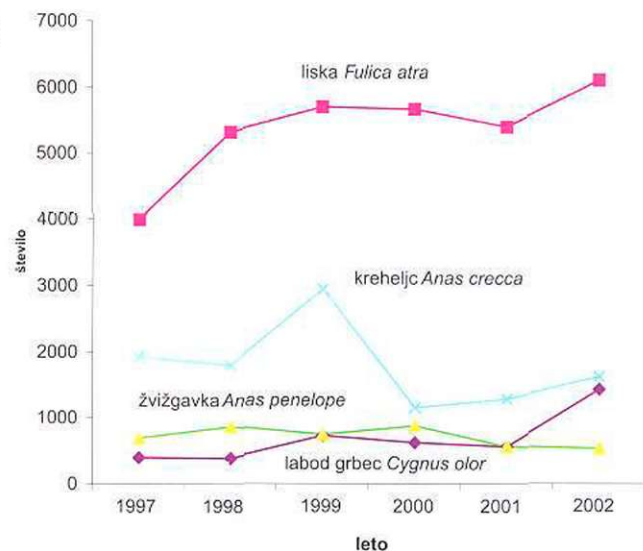
Ključne lokalitete z vodnimi pticami v Sloveniji, npr. Ptujsko in Ormoško jezero, Zbiljsko jezero, Cerknjsko jezero in Sečoveljske soline so v program štetja vključene od leta 1988 naprej. Od leta 1997 pa IWC z razširjeno shemo poteka na 1302 kilometrih vseh velikih in srednje velikih slovenskih rek, na Obali ter 150 lokalitetah s stoječo vodo po vsej državi. Istočasnega štetja na vseh izbranih lokalitetah se vsako leto udeleži do 300 popisovalcev. Ti povprečno preštejejo nekaj manj od 50.000 vodnih ptic 55 različnih vrst.

Indeks prezimujočih vodnih ptic (labodi, race in liska) v Sloveniji v letih 1997-2002 (črna črta) in isti indeks v enakem obdobju brez laboda grbca, mlakarice in liske (rdeča črta).

vir: Štumberger (1997-2002) / DOPPS-BirdLife Slovenia

Rezultati januarskega štetja (IWC) 25-ih vrst vodnih ptic odprtih vodnih površin so združeni v indeks (slika 1). Pozitiven indeks je pretežno posledica naraščanja velikosti populacije ene same vrste - mlakarice. Naraščanje števila te vrste na števnih odsekih in lokalitetah po Sloveniji je realno (npr. $N_{1997} = 10.376$, $N_{2002} = 28.318$). Izrazit trend

Trendi štirih vrst vodnih ptic odprtih vodnih površin v obdobju 1997-2002 v Sloveniji

vir: Štumberger (1997 - 2002) / DOPPS-BirdLife Slovenia

v obdobju 1997-2002 kažejo še štiri vrste: labod grbec in liska pozitivnega, žvižgavka in kreheljc negativnega (slika 2).

Slovenska mokrišča so dom široke palete živalskih vrst. Imajo pomembno vlogo za veliko število selečih se ptic. Toda vrstna sestava in število ptic se je v zadnjih dveh desetletjih drastično spremenilo. Zlasti v obdobju prezimovanja so se pričele uveljavljati bolj razširjene in robustnejše vrste, kot so labod grbec, liska in mlakarica. To je rezultat onesnaževanja in eutrofizacije voda, uravnav vodotokov in vnosa tujerodnih (ribjih) vrst. Na primeru zvonca, specializirane rase potapljavke, ki se prehranjuje npr. z ličinkami enodnevnice in potrebuje čisto vodo za lov, vidimo, da so se prezimujoče populacije v Sloveniji bistveno

zmanjšale: npr. od 3000-3500 prezimujočih zvoncev iz začetka 80-ih let jih v zadnjih letih prezimuje le še okoli 600. Številne vrste vodnih ptic vezane na ostanke nereguliranih rek, barij ali čistih jezer ogrožajo nekontrolirana rekreacija in lov ter pospeševanje kmetijske pridelave. Kakovost in geografska razširjenost mokrišč v deželi na prepihu so odločilnega pomena za preživetje številnih evropskih selečih se populacij vodnih ptic. Spremembe v številu vrst in velikosti populacij vodnih ptic so kazalec razmer vse večjih človekovih pritiskov na mokrišča.

OPREDELITEV OBMOČIJ NATURA 2000 - nujen korak za vstop v Evropsko unijo

Mateja Nose

Petnajst članic evropske unije se razprostira na ozemlju od severnega dela Evrope prek alpskih vrhov do Sredozemlja. Pestrost rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih habitatov je na tem ozemlju velika, a žal skoraj povsod ogrožena. Nekatere vrste ptic so že zelo redke in jim grozi izumrtje. Pri nekaterih vrstah, ki so bile še pred časom zelo pogoste, so se populacije močno zmanjšale. Tak trend ni opažen le pri pticah, ampak ga zaznavamo od sesalcev do žuželk; če se omejimo samo na najbolj znane in dobro vidne skupine. Trenutno je ogroženih 45% evropskih metuljev. Življenje v morju ogrožata prevelik ribolov in onesnaževanje. Slabo načrtovanje, nesmotrna uporaba zemlje in intenzivno kmetijstvo, so prispevali k izgubam naravnih habitatov kot so mokrišča in ekstenzivni travniki, ki nudijo ustrezne pogoje za preživetje številnih rastlinskih in živalskih vrst.

Države kandidatke za pridružitve v EU, bodo s svojim vstopom povečale območje EU za 58%. EU bo pridobila še veliko neokrnjenih krajin, gozdov in mokrišč. Njihova ohranitev in pravna zaščita je najpomembnejši izziv v prihodnjih letih. Vse države kandidatke morajo uskladiti svojo zakonodajo tudi na področju varovanja okolja. Na osnovah Ptičje in Habitatne direktive bo potrebno opredeliti posebna varstvena območja (SPA Special Protected Area in SAC Special area of Conservation), ki bodo vključena v mrežo območij NATURA 2000. Do sedaj je opredeljevanje

zaščitene območij temeljilo na Nacionalni strategiji varovanja okolja, ki je bila sprejeta leta 1993. V njej je predvideno za zaščito približno 30% Slovenije. Zaščitena območja naj bi bila razglašena po ustreznih kriterijih za ogrožene ali redke vrste rastlin ali živali, na podlagi rdečih seznamov, IUCN kategorij za parke, itd... Uresničevanje Nacionalnega programa zavarovanih območij je počasno in se v določenih pogledih ne ujema z uresničevanjem zahtev povezanih z razglasitvijo območij Natura 2000, torej z zahtevami Ptičje in Habitatne direktive.

V EU so sprejeli dve direktivi za ohranitev in varovanje narave, da bi zaustavili izgubo biološke raznolikosti v Evropi in zunaj njenih meja. Direktivi temeljita predvsem na varovanju habitatov kakor tudi na varovanju posameznih rastlinskih in živalskih vrst. Prva je bila leta 1979 sprejeta Ptičja direktiva, ki se nanaša na ptiče, njihova jajca, gnezda in habitate. V njej je naštetih 181 ogroženih vrst ptic, za katere morajo države članice in države kandidatke opredeliti posebna varstvena območja. Podobno kot za ogrožene vrste morajo biti opredeljena tudi pomembna območja za selivke. Ptičja direktiva določa tudi osnovna navodila kako opredeliti območja SPA in daje možnost za ustanovitev čvrste mreže zavarovanih območij. Členi Ptičje direktive se nanašajo na ohranitev vseh vrst prosto živečih divjih ptic na ozemlju držav članic EU.